

Укрінформ <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3287729-prezident-priznacic-golovnokomanduvacem-zsu-valeria-zaluznogo.html>
 Уніан <https://www.unian.ua/society/valeriy-zaluzhniy-7-faktiv-z-zhittya-zaluznogo-general-12321321.html>
 5 канал <https://glavcom.ua/country/society/zaluzhniy-arestovich-chi-hordon-ukrajintsi-shokuvali-rezultatami-opituvannya-pro-doviru-868854.html>
 20 хвилин Україна https://www.20khvylyn.com/m/uk/review/press/s_99.html
 24 канал https://24tv.ua/valeriya-zaluzhnogo-sfotografuvali-verhovniy-radi-28-grudnya_n2226692

References

- VTSSUM (2004) – Busel, V.T. (ed.) *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Large Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language]*. Kyiv, 1440 s. (in Ukrainian).
- Норпуньч, В. (2007). Карпенко О. Ю. Problematyka kohnityvnoi onomastyky [retsensziia] [The problem of cognitive onomastics]. *Movoznvstvo*, № 1, s. 83–84. (in Ukrainian).
- Карпенко, О. Ю. (2006 a). *Problematyka kohnityvnoi onomastyky [Problems of cognitive onomastics]*. Odesa, 328 s. (in Ukrainian).
- Карпенко, О. Ю. (2006 b). *Kohnityvna onomastyka yak napriamok piznannia vlasnykh nazv [Cognitive onomastics as a direction of knowledge of proper names]* : dissertation ... doc. philological sciences, Odesa, 416 s. (in Ukrainian).
- Снытко, О. С. (2002). Image as the deep structure of linguistic units [Image as a deep structure of linguistic units]. *Linguistic and conceptual pictures of the world*. Collection of scientific works. Kyiv, no. 6, book 2, s. 216–220. (in Ukrainian).
- Spivak, S. M. (2003). *Proper name in the communicative and semantic structure of poetic texts of 20th century American poetry: a communicative and cognitive approach [Proper name in the communication and semantic structure of poetic texts of American poetry of the 20th century: communicative-cognitive approach]* : dissertation ... candidate of philological sciences, Kyiv, 197 s. (in Ukrainian).
- Fedotova, N. M. (2008). *Modern nicknames of Luhansk region: cognitive pragmatics of onym text creation [Modern nicknames of Luhansk region: Cognitive pragmatics of the creation of the onymous text]* : authoref. ... candidate of philological sciences. Kharkiv, 20 s. (in Ukrainian).

Автори

Ольга Павлушенко, кандидат філологічних наук,
доцент, завідувач кафедри української мови
e-mail: olha.pavlushenko@vspu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-0224-0900>

Аліна Гумениук, здобувач факультету філології й
журналістики імені Михайла Стельмаха
e-mail: humeniuk.alinka0510@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0008-1619-2808>

Конфлікт інтересів

Автори засвідчують про відсутність конфлікту інтересів

Authors

Olha Pavlushenko, PhD, Associate Professor,
Chair of the Department of the Ukrainian language
e-mail: olha.pavlushenko@vspu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-0224-0900>

Alina Humeniuk, a student of the Faculty of Philology
and Journalism named after Mykhailo Stelmakh
e-mail: humeniuk.alinka0510@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0008-1619-2808>

Conflict of Interests

The authors declare that they have no conflict of interest

Евфемістичні медійні практики трансляції дипломатичних повідомлень під час російсько-української війни 2022–2025 рр.

Світлана Харченко <http://orcid.org/0000-0001-9336-1259>

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна

Надійшла до редакції: 17.11.2025 • Схвалено до друку: 17.12.2025

Анотація

У статті проаналізовано медійні практики евфемізації дипломатичних повідомлень періоду Війни за Незалежність України. Актуальність дослідження зумовлена трансформацією дипломатичної та медійної комунікації в умовах повномасштабної війни, коли мова стає не лише інструментом інформування, а й простором боротьби за інтерпретації, легітимацію рішень і формування суспільної думки, де евфемізація виступає як засіб збереження міжнародної солідарності, пом'якшення трагічних реалій та легітимізації складних політичних рішень. У дослідженні використано дискурс-аналіз дипломатичних виступів і медійних новинних репортажів, метод контент-аналізу цитат і їх медійного подання, порівняльний аналіз медійних текстів і дипломатичних джерел, узагальнення для опрацювання теоретичних джерел, метод контекстуального аналізу для виокремлення евфемізмів і виявлення процесу евфемізації, а також метод класифікації для структурування найпоширеніших прийомів евфемізації дипломатичних повідомлень. Встановлено, що евфемізація дипломатичних повідомлень у період Війни за Незалежність України є системною мовнопрагматичною стратегією, яка функціонує на перетині дипломатичного та медійного дискурсів й істотно впливає на формування суспільних уявлень про війну. Аналіз корпусу дипломатичних заяв, виступів Президента України, українських дипломатів і їх медійної трансляції засвідчив домінування лексичних, синтаксичних і прагматичних прийомів евфемізації, спрямованих на пом'якшення, абстрагування та нейтралізацію прямих номінацій війни, насильства й політичної відповідальності. З'ясовано, що дипломатичний дискурс послідовно використовує номіналізацію, безособові конструкції та узагальнені формули для зниження агентності й уникнення прямого називання агресора, що відповідає нормам інституційної дипломатичної комунікації та стратегіям продуманої амбівалентності. Українські медіа, ретранслюючи ці повідомлення, здебільшого відтворюють евфемізовані формули без змін, тим самим інституалізуючи їх як звичну модель говоріння про війну. Виявлено два рівні евфемізації: первинний – у дипломатичному мовленні, та вторинний – у медійному представленні, де евфемізми закріплюються через заголовки, цитування й редакційні інтерпретації. Особливу увагу приділено фреймам, що формуються внаслідок евфемізації, зокрема фрейму нейтральної безпекової кризи, фрейму маневреної багатозначності, фрейму колективної відповідальності / морального нейтралітету та фрейму безпеки й легітимізації миру. Показано, що фрейм колективної відповідальності реалізується через узагальнювальні формули на кшталт «усі сторони», «припинення насильства», «необхідність стриманості», які семантично вирівнюють позиції агресора й жертви, знижуючи моральну асиметрію війни. Узагальнено, що евфемізація в медіа-дипломатичному дискурсі виконує маневрову, легітимізаційну, захисну та фреймувальну функції, водночас залишаючись потенційно маніпулятивним інструментом, здатним впливати на громадську думку й політичні очікування. Отримані результати підтверджують необхідність критичного аналізу евфемістичних практик у медіа як умови збереження смислової прозорості, відповідального інформування та стійкості інформаційного простору в умовах війни. Контроль над мовою під час Війни за Незалежність України є ключовим фактором національної безпеки та успішної інтеграції в глобальний безпековий простір.

Ключові слова: дипломатичний дискурс, мова дипломатії, евфемізм, евфемізація, медійні практики, російсько-українська війна, стратегія, фрейм

Euphemistic Media Practices in Broadcasting Diplomatic Messages During the Russian-Ukrainian War Of 2022–2025

Svitlana Kharchenko <http://orcid.org/0000-0001-9336-1259>

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Received: 17.11.2025 • Accepted: 17.12.2025

Abstract

Introduction. This article analyses media practices of euphemisation in diplomatic communications during Ukraine's War of Independence. The relevance of this research stems from the transformation of diplomatic and media communication in the context of full-scale war, when language becomes not only a tool for informing, but also a space for competing interpretations, legitimising decisions and shaping public opinion, where euphemisation acts as a means of preserving international solidarity, softening tragic realities and legitimising complex political decisions. **Methods.** The study uses discourse analysis of diplomatic speeches and media news reports, content analysis of quotations and their media presentation, comparative analysis of media texts and diplomatic sources, generalisation for the processing of theoretical sources, the method of contextual analysis to identify euphemisms and the process of euphemisation, as well as the method of classification to structure the most common techniques of euphemisation in diplomatic messages. **Results and discussion.** It has been established that the euphemisation of diplomatic messages during the War for Ukraine's Independence is a systematic linguistic-pragmatic strategy that functions at the intersection of diplomatic and media discourses and significantly influences the formation of public perceptions of the war. An analysis of the corpus of diplomatic statements, speeches by the President of Ukraine, Ukrainian diplomats and their media broadcasts revealed the dominance of lexical, syntactic and pragmatic euphemisation techniques aimed at softening, abstracting and neutralising direct references to war, violence and political responsibility. It has been found that diplomatic discourse consistently uses nominalisation, impersonal constructions and generalised formulas to reduce agency and avoid directly naming the aggressor, which is in line with the norms of institutional diplomatic communication and strategies of deliberate ambivalence. Ukrainian media, retransmitting these messages, mostly reproduce euphemistic formulas without change, thereby institutionalising them as a habitual model of speaking about war. Two levels of euphemisation have been identified: primary – in diplomatic speech, and secondary – in media representation, where euphemisms are reinforced through headlines, quotations and editorial interpretations. Particular attention is paid to frames formed as a result of euphemisation, in particular the frame of a neutral security crisis, the frame of manoeuvrable ambiguity, the frame of collective responsibility/moral neutrality, and the frame of security and legitimisation of peace. It is shown that the frame of collective responsibility is implemented through generalising formulas such as 'all parties', 'cessation of violence' and 'the need for restraint', which semantically equalise the positions of the aggressor and the victim, reducing the moral asymmetry of war. The results confirm the need for critical analysis of euphemistic practices in the media as a condition for maintaining semantic transparency, responsible reporting, and the stability of the information space in wartime. Control over language during the War of Independence of Ukraine is a key factor in national security and successful integration into the global security space.

Keywords: diplomatic discourse, language of diplomacy, euphemism, euphemisation, media practices, Russian-Ukrainian war, strategy, frame

Постановка проблеми. Повномасштабна російсько-українська війна трансформовує на вербальному рівні й міжнародну дипломатію, і медійні практики її репрезентації. Умови війни загострили потребу держав і міжнародних організацій у контрольованій комунікації, під час якої інформують, легітимізують політичні рішення та уникають прямої конфронтації в публічному просторі. Один із мовних інструментів такої комунікації – евфемізація як мовна стратегія (або стратегічна мовна практика) збереження дипломатичних відносин, передавання чутливих тем, пом'якшення трагічних реалій війни, заміщення, завуальовування того, що пов'язано із насильством, з політичною і моральною відповідальністю, геополітичними ризиками, стратегія, що дає простір для маніпуляцій і аж до можливої легітимізації агресії в глобальному інформаційному просторі. Медіа, ретранслюючи дипломатичні повідомлення, не тільки відтворюють офіційні формулювання, інституалізують їх як звичну, нормальну форму говоріння про війну. Вони інтерпретують ці повідомлення, приховано чи відверто стаючи на чийсь бік, а й формуючи суспільну думку про події, (не)розуміння їх, готуючи ґрунт для (не)сприйняття і (не)прийняття політичних рішень. І мова не тільки інструмент, а поле битви за наративи. Саме тому аналізування медійних практик евфемізації дипломатичних повідомлень актуальне.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному науковому дискурсі кількісно переважають дослідження евфемізмів як слова або вислову, тропу, що його вживають «для непрямого, прихованого, зокрема пом'якшеного, ввічливого, позначення певних предметів, явищ, дій замість прямої їх назви (вже наявної при перейменуванні або логічного найбільш умотивованої при первинному найменуванні)» (Тараненко, 2024, с. 168), тобто евфемізми є альтернативою небажаним словам, словосполученням. Процеси евфемізації в мовленні пояснюють прагненням людини до

успішної комунікації, повсякчасним оцінюванням і переоцінюванням форм висловлювання, що виконують функцію імпліцитності негативної оцінки задля покращення спілкування (Сковронська, Юськів, 2019, с. 197). Досліджуючи структурно-семантичні та функціональні особливостей евфемізмів у засобах масової інформації, науковці зауважують, що евфемія в медійному дискурсі постає як законодавець моральної моди, до неї вдаються журналісти, щоб виробити у своїй аудиторії ліберальне ставлення до того чи того явища, створити певний образ, насамперед позитивний, обговорюваної події або явища. (Советна, Лісун, 2019, с. 156)

Мовні стратегії пом'якшення, завуальовування тощо періоду Війни за Незалежність України (цей термін закріплено на законодавчому рівні Законом України «Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу» від 21.08.2025 року № 4579-IX) українські мовознавці досліджують переважно на прикладах евфемізмів, хоча і процеси евфемізації час від часу стають предметом наукових розвідок.

Комічне й комічні евфемізми розглядають і як інструмент комунікації, і як важливий елемент боротьби за національну ідентичність, підтримку морального духу та мобілізацію суспільства в умовах війни (Кондратенко, Кузнецова, 2024; Харченко, 2023). «Українські метафоричні евфемізми та запозичені російські евфемізми постійно виникають на фоні ситуативного контексту російсько-української війни. Вони є національно маркованими й одночасно являють собою ефективний стилістичний засіб, що використовується не лише для меліорації негативних явищ, а й для негативації російських реалій і створення комічного ефекту. Більшість розглянутих українських евфемізмів несуть негативну оцінну конотацію і емоційні конотації глузування та комізму по відношенню до російських військовослужбовців та їх пропагандистів» (Харченко, 2023, с. 98).

В. Ільницький, В. Старка та М. Галів, аналізуючи дискурсивні практики російської пропаганди, показують, як у мові офіційних повідомлень та ЗМІ евфемізми слугують

засобом перетворення насильства на «норму» через заміщення понять, де воєнної агресію подають як «відновлення історичної справедливості», а жертви цивільного населення – як «непередбачувані наслідки» (Ільницький, Старка, Галів, 2022).

О. Тараненко досліджувала евфемізацію в українському медіадискурсі періоду гібридної війни та журналістських дискусій щодо цього явища як спроб саморегулювання номінативів війни із середини медіаспільноти, застерігаючи, що «різке підвищення рівня мови ворожнечі та заміна евфемізації на дисфемізацію свідчить про вкрай небезпечний момент перетворення журналістики на пропаганду з усіма ознаками останньої: простотою чорно-білої картини світу, готовими оцінками, зміною поведінки та системи цінностей аудиторії, прямими закликами до дій тощо» (Тараненко, 2017, с. 25).

Евфемізми здебільшого розглядають у політичному або медіадискурсі, хоча й називають дипломатичними інструментами, які дають змогу політикам вирішувати делікатні питання, не називаючи їх явно (Положин, Юричко, 2023, с. 67).

Зарубіжна лінгвістика також вивчає евфемізми й евфемізацію в збройних конфліктах переважно через політичний дискурс, де евфемізми посідають помітне місце. Їх розглядають у межах теорії мовного табу, соціолінгвістики, критичного дискурс-аналізу, когнітивної лінгвістики на матеріалі промов президентів або медіатекстів.

К. Аллан і К. Баррідж визначають евфемізм як форму мовної цензури, доводячи, що завдяки евфемізмам актори можуть не лише уникати соціального осуду, а і впливати комунікативну реальність (Allan, Burrige, 2006). Евфемістичні прийоми функціонують як інструменти прагматичної нейтралізації, зменшення агентності та стратегічної неоднозначності, їх описують у працях із критичного аналізу політичного та дипломатичного дискурсу механізмам мовної легітимації і фреймінгу (Fairclough, 1995; van Dijk, 1998; Wodak, 2015). Зазначають, що елітні дискурси (зокрема президентський) мають пріоритетний доступ до медіа, і це дає змогу їм нав'язувати власну «дефініцію ситуації» (van Dijk, 1998, р. 25). Оскільки дипломатичний дискурс є

домінантним у медіа, він стає єдиною легітимною моделлю реальності для аудиторії Дж. Лакофф розглядає евфемізми як частину ідеологічного апарату, що забезпечує мовну гегемонію, пояснює, як за допомогою метафор та евфемізмів політики створюють дискурс, здатний перекодувати уявлення виборців (Lakoff, 2004).

Р. Водак уваодить до наукового дискурсу поняття «Calculated Ambivalence» (розрахована / продумана амбівалентність) (Wodak, 2015, с. 7–9), пояснюючи, як політики використовують дискурс, щоб зробити свої рішення прийнятними для різних груп аудиторії одночасно (процес легітимізації), як уникають відкритої конфронтації через стратегію «свідомої неоднозначності», яка дозволяє мовцеві звертатися до радикальних прихильників, не відштовхуючи при цьому поміркований електорат. Вона підкреслює, що в часи криз (економічних, воєнних, міграційних) мова стає інструментом «мікрополітики», де кожне слово має стратегічне значення. Цю думку розвиває З. Гулієв: «Пропагандистські акаунти часто використовують емоційно заряджену мову та дезінформацію, щоб викликати страх і недовіру, тоді як інші акаунти, передусім західні, як правило, зосереджуються на фактичних звітах та гуманітарних аспектах конфлікту» (Gouliev, 2025). Евфемізми відіграють важливу роль у «самопромоції» регіональних політиків, які використовують евфемізми – здебільшого шляхом заниження, літот та недостатньої специфікації – для різних цілей, а саме: чутливість до проблем аудиторії, уникнення виразів, які можуть бути сприйняті як маргіналізація соціально незахищених груп, ввічлива критика та пом'якшення – навіть приховування – тривожних тем (Crespo-Fernández, 2014, с. 5).

Досліджують і типи дискурсивних стратегій, що їх використовуються для підтвердження та спростування рішень та дій обох сторін у російсько-українській війні, а також описують лінгвістичні особливості, за допомогою яких ці дискурсивні стратегії реалізують, та їхні функції в промові (Aluya, Bagaiya Zidyev, 2025). Автори на основі аналізу висновують: 1) дискурсивні стратегії авторизації (особистий авторитет, безособовий

авторитет та авторитет традиції), моральної оцінки (оцінка та аналогії), раціоналізації (інструментальна та теоретична раціоналізація) та міфопоезису (повчальні історії та єдине рішення) служать для легітимізації підтримки Сполученими Штатами Америки й НАТО уряду України в його оборонній боротьбі проти росії та делегітимізації агресивної конфронтації росії з Україною; 2) у формуванні політичних наративів та впливі на громадське сприйняття ключову роль відіграє мова як ефективний інструмент, за допомогою якого політичні гадіатори легітимізують свої дії та делегітимізують дії своїх суперників (Aluya, Bagaiya Zidyar, 2025).

Медійні лінгвопрагматичні стратегії, зокрема евфемізація, передавання дипломатичних повідомлень і надалі перебуває поза увагою дослідників.

Мета розвідки – виявити, проаналізувати й систематизувати медійні практики евфемізації дипломатичних повідомлень періоду Війни за Незалежність України.

Методи дослідження. Під час дослідження використано дискурс-аналіз дипломатичних виступів і медійних новинних репортажів, метод контент-аналізу цитат і їх медійного подання, порівняльний аналіз медійних текстів і дипломатичних джерел, узагальнення для опрацювання теоретичних джерел, метод контекстуального аналізу для виокремлення евфемізмів і виявлення процесу евфемізації, а також метод класифікації для структурування найпоширеніших прийомів евфемізації дипломатичних повідомлень.

Джерела дослідження. Матеріалом слугували скрипти виступів дипломатів, президента України Володимира Зеленського, заяви Міністерства закордонних справ України, а також медіапублікації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дипломатичний дискурс як різновид інституційного мовлення сформувався в просторі, де мають співіснувати різні культури, світобачення, традиції, людяність і ворожість, де кожен відстоює своє право на існування, на самобутність тощо, де підвищена політична відповідальність, де асиметрія влади й

одночасного адресування різним аудиторіям. У цьому просторі панує обережність у словах (коли за ними приховують інші поняття) й у передаваних змістах, панує табування в цивілізованому суспільстві як цензурна заборона (Януш, 1997, с. 92). Й евфемізація постає як системоутворювальний інструмент дипломатичної комунікації, що його спрямовано на зниження конфліктного потенціалу висловлення, підтримання стратегійної багатозначності, збереження політичного консенсусу й забезпечення маневреності інтерпретацій. Інакше кажучи, евфемізація стає тією мовнопрагматичною стратегією в дипломатичному дискурсі, що дає змогу замінювати прямі, потенційно конфліктні, соціально, емоційно або політично неприйнятні слова і фрази нейтральними або пом'якшеними (Allan, Burrige, 2006, р.31-32). Наприклад: *коригування кордонів* замість *анексія*, *захоплення*; *технічна допомога* замість *надання зброї*; *обмеження доступу* замість *цензура*, *внутрішні проблеми із забезпеченням прав меншин* замість *порушення прав людини*. Таку заміну не можна охарактеризувати як власне стилістичну, адже евфемізми виконують функцію дискурсивного регулювання політичної реальності, бо, з одного боку, позбавляють можливості однозначного декодування повідомлення, а з іншого, – юридично й політично коректні. Як зазначають Полюжин, Юричко, евфемізми служать прикриттям, яке дозволяє політикам витончено передавати свої повідомлення, пом'якшуючи вплив потенційно різких або суперечливих заяв, зберегти крихкий баланс між відстоюванням своїх цілей і збереженням дипломатичного тону; вони є ефективною комунікативною стратегією, щоб запобігти надмірному розкриттю своїх справжніх намірів та сформувати громадське сприйняття (Полюжин, Юричко, 2023). Евфемізми виконують маніпулятивно-захисну функцію, що є важливо в комунікації на тему війни, відстоювання свого право зі зброєю захищати свої кордони. Медіа повинні ретранслювати прагматичні стратегії, що їх закладено в дипломатичних повідомленнях.

Неоднозначність у дипломатичному дискурсі є нормативною, інституційною.

Евфемізована формула для дипломатичного актора важлива, бо так він уникає однозначних зобов'язань, зменшуючи свою відповідальність, адресат натомість отримує сценарій із кількома відкритими сюжетними лініями розвитку подій.

Аналіз офіційних повідомлень Міністерства закордонних справ України засвідчує використання евфемізованих формул для балансування між чіткою позицією Києва та прагненням уникати ескалаційних риторик. Наприклад, МЗС у заяві щодо масованого російського обстрілу України підкреслює не лише сам факт порушення, а й потребу ефективних, надійних гарантій безпеки, що підкреслює дипломатичний акцент на процедурі та міжнародних механізмах: Наголошуємо, що для того, щоб запобігти повторенню агресії, необхідні дієві, юридично зобов'язуючі та надійні гарантії безпеки для України (<https://mfa.gov.ua/news/zayava-mzs-shchodo-masovanogo-rosijskogo-obstrilu-ukrayini>). Такі мовні формули переводять дискурс у правове поле.

У медійних практиках ретранслявання дипломатичних повідомлень спостерігаємо два рівні евфемізації. Медіа, особливо міжнародні агенції новин, часто сучасну дипломатичну мову відтворюють дослівно або з мінімальними перефразуваннями, що посилює ступінь інституалізації цих евфемізмів у загальному інформаційному просторі. Це перший рівень евфемізації. На другому – перекладені (якщо першоджерело чужомовне), інтерпретовані, декодовані для своєї аудиторії. Попри те, що евфемізація як згладжування “гострих” кутів і дипломатична неоднозначність як норма – явища узвичаєні, однак вони можуть мати й негативні наслідки. Про це говорить у своєму дослідженні періоду гібридної фази російсько-української війни Н. Тарасенко: «АТО фактично переросло у війну, коли зросли масштаби операції, її збройне забезпечення та кількість вояків, втягнутих у бойові сутички. [...] А спеціальні заходи дуже швидко почали набувати ознак повномасштабних військових операцій. Однак усі – від Президента до журналістів – називали і називають ці бойові дії антитерористичною операцією і замість виразу «на фронті» використовують евфемізм «у зоні АТО». Так само лінія фронту називається

ввічливим евфемізмом «лінія протистояння чи зіткнення» (цит. за [Тараненко, 2017, с. 20]).

Різно, з обуренням висловлювався про використання евфемізмів не за прямим призначенням, а з маніпулятивною (свідомо чи ні) метою український журналіст і медіаексперт О. Довженко ще 2016 року: «Сама аббревіатура «АТО» і цинічний евфемізм, який вона символізує – «антитерористична операція» – є найкращим відображенням проблеми, яка існує і в медіа, і в діалозі політикуму (держави) та суспільства, і, зрештою, в суспільній свідомості. В нас немає ніякої антитерористичної операції. Є збройний конфлікт низької інтенсивності, в якому сили правопорядку (армія, правоохоронці) протистоять російським інтервентам та їхнім союзникам, яких можна було б назвати «повстанцями», але для простоти назвімо їх усіх окупантами. Цинічне неназивання речей своїми іменами, намагання трактувати Росію як ворога і партнера водночас, призвело до страшної плутанини в головах. [...] Винна, звісно, передусім влада, але й медіа частково відповідальні за цю навіяну суспільству шизофренію. У держави немає цілісної, послідовної політики щодо Росії, бойовиків, окупаційної влади, мешканців окупованих територій, мешканців прифронтових територій, біженців, добровольців, військових, демобілізованих тощо. Медіа ж, замість вимагати від влади виробити й чітко комунікувати цю політику, примножують плутанину. Знову ж таки, на радість російським пропагандистам»

(<http://detector.media/community/article/119249/2016-09-30>). По суті, відбувалося маскування реальності, що, як показало, майбутнє, мало трагічні наслідки. А. Новікова, досліджуючи деструктивні конструкції в дискурсі масмедіа в Україні та навколо неї теж вказує на негативний вплив непродуманих рішень: «Ще один парадокс полягає в тому, що соціальні та міжнародні відносини не побудовані з урахуванням майбутніх перспектив, співпраці чи результатів, які можуть мотивувати різні групи. Навпаки, минуле панує та визначає сьогодення, і, будучи маніпульованим, воно постійно ставить нові перешкоди на шляху до

нормальної соціалізації, інтернаціоналізації тощо» (Novikova, 2016, с. 262).

У сучасному інформаційному просторі використовуємо терміни «маскування», «пом'якшення», «евфемізм». Однак наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. поширеним був термін «політична коректність» (політкоректність). К. Аллан і К. Баррідж пишуть, що багато людей у США вперше зіткнулися з терміном «політична коректність» на початку 80-х років ХХ ст. «у контексті політики позитивної дискримінації під час найму, перегляду навчальних програм, кодексів мовлення та загальних рекомендацій щодо недискримінаційної мови, а у Великій Британії та Австралії політкоректність непомітно замінила попередній вираз «ідеологічно обґрунтований». <...> Практика маркування певної поведінки та певних ставлень як правильних або неправильних існує вже давно. Фраза «політично коректний» не така нова, як її зображують ЗМІ. Ранньою її появою є рішення Верховного Суду США 1793 року в справі «Чісхолм проти Джорджії». У наступному уривку суддя Джеймс Вілсон стверджує, що, оскільки саме люди мають справжню владу в Сполучених Штатах, а не законодавчі органи штатів, тост, проголошений «за Сполучені Штати», буквально «не є політично коректним». Незважаючи на кілька ранніх проявів, цей вислів по-справжньому не набув поширення до появи американських «Нових лівих» наприкінці 1960-х років. Основний вплив, здається, справили англійські переклади маоїстської літератури» (Allan, Burrige, 2006, с. 91)

Медійні стратегії використання евфемізмів покликані не тільки згладжувати «гострі» кути в дипломатії, вони мають і інше призначення (Януш, Харченко, Сковронська та ін.), з-поміж яких і демонстрація синонімічних можливостей мови. Наприклад, у телеграм-каналі «Українського тижня» (@tyzhdenUA) від 11 липня 2022 року поряд із сухими цифрами про втрати ворога з'являються елементи, що мають морально, емоційно підтримати читача: **ЗСУ працюють без вихідних! Втрати російських окупантів за 8-10 липня; За минулу добу Сили Оборони завдавали окупантам потужні удари. 300 росіян, 18 танків та 2 літаки знищено** (повідомлення за 14.07.2022). Або

врізноманітнити контент і утримати увагу читача: *Інформація Генштабу про втрати окупантів до 13 липня. За добу ще мінус 100 росіян, 3 ББМ, одна артсистема, 2 БПЛА, 5 авто- і 1 одиниця спецтехніки; «У Луганську поменшало складів з боеприпасами», – голова ОВА Сергій Гайдай. Він зазначив, що вночі в окупованому місті було «**неспокійно**»* (повідомлення за 13.07.2022). А далі слова «знищили», «ліквідували» отримали низку синонімів різних видів: Втрати окупантів станом на 15 липня. **«Негативно виконують завдання» ще 130 особового складу, 14 танків та 14 бойових броньованих машин ворога** (повідомлення за 15.07.2022); *Оновлені дані Генштабу про ворожі втрати за добу. Ще 170 живої сили та 31 одиниця техніки не потривожать українців* (повідомлення за 26.07.2022); *Судячи з оновлених даних по втратах, минулої доби українські сили плідно попрацювали над скороченням бронемашин та паливозаправників ворога. Ну й кількість знищеної живої сили противника сягнула 40 тисяч!* (повідомлення за 27.07.2022); *Минулої доби Сили оборони непогано прорядили танки і автотехніку ворога – загалом знищено 53 одиниці!* (повідомлення за 04.08.2022); *Минулої доби противник недорахувався чотирьох артсистем* (повідомлення за 05.08.2022); *Учора Сили Оборони відбили бажання воювати у 200 окупантів та збили 4 літаки* (повідомлення за 15.09.2022). Такі евфемізми емоційно марковані. Натомість у медійних практиках трансляції дипломатичних повідомлень використовують мовні одиниці, семантика яких максимально наближена до нейтральної.

У сучасному медійному просторі на основі контент-аналізу виокремлено низку основних, найпоширеніших прийомів евфемізації дипломатичних повідомлень.

1. Лексична евфемізація, коли пряму номінацію замінюємо на нейтральну, пом'якшувальну або позитивною конотацією, що зреалізовуємо через:

а) пом'якшення негативу завдяки словам із нейтральною семантикою, які досить часто створюють ілюзію керованого процесу: оперативна напруженість замість ситуація на Покровському напрямі надзвичайно складна;

наслідки логістичних павз замість ми втрачаємо людей через затримки зі зброєю; стабілізаційні заходи в енергосистемі замість знеструмлення споживачів будуть тривалими через удари РФ; стадія стратегічної оборони, накопичення потенціалу замість немає можливості швидкого наступу; динамічна зміна лінії фронту, тактичне маневрування замість РФ просувається на ділянках....

б) узагальнення і абстрагування: дипломатична дорожня карта, пакет стримування замість план перемоги: забезпечення повної далекобійної спроможності замість нам потрібен дозвіл бити далекобійною зброєю по РФ; відновлення міжнародного правопорядку замість Росія програти, і це має бути зафіксовано;

в) метафоризацію або символи: фортеця Бахмут замість наші воїни вистояли в пеклі Бахмута; Небесний легіон замість люди, що віддали життя за Україну.

2. Синтаксична евфемізація, коли використовують речення узагальнено-особові або безособові речення: *Зафіксовано (зафіксували) порушення режиму тиші...* (суб'єкт імпліцитний); *Санкції проти рф почнуть знімати після домовленості про припинення вогню в Україні, – спецпосланник Віткофф (@Tsaplienکو)*; *«Орешник» вже розміщено в Білорусі – МЗС країни (@truehanewsua)*; *Якщо домовленості було порушено: були удари по Херсону, по залізничному вокзалу, по енергетиці...*

<https://www.facebook.com/watch/?v=1005045601054775> (суб'єкт імпліцитний); *Прийнято рішення про...* (суб'єкт імпліцитний, колективізація відповідальності); *Можуть бути вжиті заходи* (невизначеність дії).

3. Прагматична евфемізація охоплює не окремі мовні одиниці, а загальну організацію повідомлення. Наприклад, цитату А. Гутерішу, яку передає Укрінформ, покликаючись на ВВС, *«По-перше, саме РФ вдерлася в Україну, а не навпаки. А по-друге, коли ми розглядаємо цей*

конфлікт, його врегулювання має відповідати міжнародному праву, тобто Статуту (ООН – ред.), а це означає повагу до територіальної цілісності держав»

<https://www.ukrinform.ua/rubric-world/4065765-guterres-pro-mirni-peregovori-miznarodne-pravo-mae-virisalne-znacenna-pid-cas-diskusij-sodo-teritorij.html> у заголовку подали як *“Гутерреш про мирні переговори: Міжнародне право має вирішальне значення під час дискусій щодо територій”*. У прямій цитаті замість слова *війна* ужито *конфлікт*, і це українські журналісти подають без змін. Однак у заголовку фразема *під час дискусій щодо територій*, з одного боку, засвідчує, що встановлені й визнані кордони суверенної держави можуть бути предметом обговорень, інтерпретацій, а з іншого, зміщують акцент з агресора, створюючи ілюзію поступливості, можливого компромісу з примусу. Як зазначає Р. Водак, прагматичні стратегії, зокрема продумана амбівалентність, відіграють ключову роль у легітимації політичних рішень, оскільки дозволяють знімати гостроту публічної конфронтації (Wodak, 2015, р. 7–9).

4. Використання клішованих узвичаєних мовних формул дипломатичного дискурсу. Як зазначав Н. Феркло, такі формули є дискурсивними маркерами інститутційної коректності, які можуть не мати безпосередніх політичних наслідків (Fairclough, 1995): *закликаємо всі сторони утриматися від подальшої ескалації, наголошуємо на потребі дипломатичного діалогу*.

Ретранслюючи дипломатичні повідомлення журналісти іноді застосовують мовні стратегії увиразнення змісту, зміщуючи акценти у власне дипломатичну площину. Для цього вони використовують синекдоху. Прямую мову В. Зеленського *«Абсолютно зрозуміло, що ми підходимо до дипломатії лише з тієї позиції, на якій ми зараз знаходимося. Ми не будемо робити жодних кроків назад і залишати ту чи іншу частину нашої держави»* трансформували

в заголовок «Зеленський заявив, що Київ готовий до мирних переговорів, але не поступатиметься територією – Reuters» <https://unn.ua/news/zelenskyi-zaiavyv-shcho-kyiv-hotovy-do-myrnykh-perehovoriv-ale-ne-postupatymetsia-terytoriiei-reuters>

Застосування стратегій евфемізації дипломатичних повідомлень сприяє формуванню взаємопов'язаних фреймів, які створюють ілюзію, що міжнародна бездіяльність або надобрежні дипломатичні кроки виправдані, раціональні, керовані:

1) фрейм нейтральної кризи / безпекової проблеми, коли дипломатичний дискурс словами «безпекова ситуація» замість «війна» зміщує акцент з етичної трагедії (moral evaluation) на технократичну проблему, що потребує процедурного врегулювання (Entman, 2007, р. 164), адже згідно з теорією фреймінгу Р. Ентмана, вибір певної номінації дозволяє не лише визначити проблему, а й задати вектор її вирішення;

2) фрейм маневреної багатозначності, коли дипломатична неоднозначність дає змогу зберігати політичні опції, ніби перебуваючи між підтримкою та уникненням ескалації (Cornut, 2015);

3) фрейм колективної відповідальності / морального нейтралітету

4) фрейм безпеки й легітимація миру, коли дипломати наголошують на мирі як цінності міжнародного співіснування країн, на реальному мирі, а не умиротворенні. Медіа підхоплюють цю формулу й розширюють фрейм: «Україна шукає мир, але не за рахунок суверенітету»: *Світу потрібен мир, але не за рахунок капітуляції України – Макрон* (<https://www.radiosvoboda.org/a/32994455.html>).

Евфемізація під час війни — це не мовна вада, а свідомо медіапрактика, спрямована на виживання держави в інформаційному та воєнному просторах.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Евфемізація є

системною і функціонально зумовленою мовною стратегією в дипломатичних повідомленнях періоду Війни за Незалежність України та в медійних практиках їх ретрансляції. У дипломатичному дискурсі евфемізація – системоутворювальний інструмент, вона виконує не лише пом'якшувальну, а й регулятивну, легітимізаційну функції, забезпечуючи стратегічну неоднозначність, зниження конфліктного потенціалу висловлювань і збереження простору для політичного маневру. Неоднозначність у такому дискурсі постає не дефектом, а інституційною нормою.

Контент-аналіз дипломатичних заяв і медійних повідомлень показав, що українські медіа загалом коректно ретранслюють евфемізовані формули дипломатичного мовлення. У медіатекстах спостерігаємо два рівні евфемізації: первинний (дипломатичний) і вторинний (медійний), на якому можливі як збереження нейтральності, так і зсуви акцентів через заголовки, переклад, контекстуалізацію або вибір цитат.

Установлено, що найбільш продуктивними є лексична, синтаксична та прагматична евфемізація, а також використання клішованих дипломатичних формул. Застосування цих прийомів сприяє формуванню фреймів нейтральної кризи, маневреної багатозначності, колективної відповідальності / морального нейтралітету та безпекової легітимації миру. Свідоме використання таких медіастратегій сприяє формуванню легітимної моделі реальності, яка допомагає державі зберігати суб'єктність на міжнародній арені та підтримувати внутрішню мобілізацію. Водночас надмірна або некритично відтворена евфемізація може призводити до маскуванню реальності, розмивання відповідальності агресора і зниження чіткості суспільного усвідомлення війни як етичної та правової події.

Подальші дослідження вбачаємо у вивченні сприйняття евфемізованих дипломатичних

повідомлень аудиторією, зокрема їхнього впливу на формування громадської думки, політичних очікувань і довіри до державних інституцій. Важливо порівняти стратегії евфемізації в українських медіа та провідних західних виданнях для виявлення спільностей / розбіжностей у фреймуванні

повідомлень. Важливим напрямом подальших розвідок може стати й аналізування меж допустимої евфемізації дипломатичних і медійних ретрансляцій в умовах війни з погляду журналістської етики та національної безпеки.

Література

- Ільницький, В., Старка, В., Галів, М. (2022). Російська пропаганда як елемент підготовки до збройної агресії проти України. *Український історичний журнал*, № 5, с. 37–49. <https://doi.org/10.15407/uhj2022.05.043>
- Кондратенко, Н., Кузнецова, А. (2024). Прийоми комічного в українському політичному дискурсі 2022–2024 років. *Вісник Одеського національного університету. Філологія*, № 2(32), с. 45–51. [https://doi.org/10.18524/2307-8332.2024.2\(30\).320404](https://doi.org/10.18524/2307-8332.2024.2(30).320404)
- Полюжин, М., & Юричко, І. (2023). Вживання евфемізмів у сучасному політичному дискурсі. *Молодий вчений*, 10 (122), 67–73. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-10-122-14>
- Сковронська, І., Юськів, Б. (2019). Явище евфемізації у відображенні комунікативного принципу толерантності українців. *Knowledge. Education. Law. Management*, № 3–4 (27/28), с. 182–198.
- Советна, А. В., Лісун, О. В. (2019). Евфемізми в засобах масової інформації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, № 3/43, с. 156–159. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.43.3.38>
- Тараненко, О. (2017). Евфемізація в українському медіа-дискурсі періоду гібридної війни. *Соціальні комунікації: теорія і практика: наук. журнал*, т. 4, с. 19–27.
- Тараненко, О. О. (2004). Евфемізм. *Українська мова: енциклопедія*. Вид. 2-ге, випр. і допов. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, с. 168–169.
- Харченко, О. В. (2023). Українські метафоричні евфемізми під час російсько-української війни. *Обрії друкарства*, (2(14)), 90–101. [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2023.2\(14\).295247](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2023.2(14).295247)
- Януш, О. (1997). Евфемізми і мовна естетика. *Культура слова*, Вип. 50, с. 88–92.
- Allan, K., Burridge, K. (1991). *Euphemisms and Dysphemisms: Language Used as Shield and Weapon*. New York : Oxford, 263 p.
- Allan, K., Burridge, K. (2006). *Forbidden Words: Taboo and the Censoring of Language*. Cambridge : Cambridge University Press. 303 p. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511617881>
- Aluya, I., Bagaiya Zidyep, N. (2025). Language in Conflict Situation: Investigating Discursive Strategies in President Joe Biden's Speech on the Russian-Ukrainian War. *Language in India*, 25(2), 114–119.
- Crespo-Fernández, E. (2014). Euphemisms and political discourse in the British regional press. *Brno studies in English*, vol. 40, iss. 1, pp. [5]–26. <https://doi.org/10.5817/BSE2014-1-1>
- Entman, Robert M. (2007). Framing Bias: Media in the Distribution of Power. *Journal of Communication*, Volume 57, Issue 1, March 2007, Pages 163–173, <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2006.00336.x>
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. London, UK : Longman.
- Gouliev, Z. (2025). Propaganda and Information Dissemination in the Russo-Ukrainian War: Natural Language Processing of Russian and Western Twitter Narratives. *arXiv:2506.01807v1 [cs.CL]* 02 Jun 2025 <https://doi.org/10.48550/arXiv.2506.01807>
- Knyazyan, A., Ghukasyan, V. (2023). Euphemisms in modern diplomatic discourse. *Foreign Languages in Higher Education*, vol. 27, No. 2(35), 56–70 <https://doi.org/10.46991/FLHE/2023.27.2.055>
- Lakoff, G. (2004). *Don't Think of an Elephant!: Know Your Values and Frame the Debate*. White River Junction : Chelsea Green Publishing.